

İstivâyı sadece oturmak diye anlamak

Arapçada **إِسْتَوَى** kelimesi meşhur lügat kullanımlarında en az **9 ana manaya** gelir. Bazı lügatlerde bunlara bağlı alt anlamlar da zikredilir.

1. Düzeldi, doğruldu, istikamet aldı

إِسْتَوَى الشَّيْءُ

Bir şey düzgün oldu, eğrilikten çıktı, istikamet kazandı.

Mesela ekin için:

فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ

“Gövdesi üzerinde doğruldu.”

Buradaki mana, **eğrilikten çıkıp düzgün hâle gelmektir**. Lügatlerde “إِسْتَوَى الشَّيْءُ:

“اعتدل” yani “şey düzgün ve mutedil oldu” şeklinde geçer.

2. Tamamlandı, kemale erdi

إِسْتَوَى الرَّجُلُ

Adam olgunlaştı, gücü ve gençliği kemale erdi.

Kur’ân’da:

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى

“Güç çağına ulaşmış olgunlaşınca...”

Burada **istivâ**, çocukluktan çıkıp beden ve aklen olgunlaşmak manasındadır. Lisanü’l-

Arab’da da “إِسْتَوَى الرَّجُلُ: بَلَغَ أَشُدَّهُ” yani “adam kemal çağına ulaştı” şeklinde açıklanır.

3. Eşit oldu, denk oldu

إِسْتَوَى الشَّيْئَانِ

İki şey birbirine eşit oldu, denk oldu.

Mesela:

إِسْتَوَى الْقَوْمُ فِي الْمَالِ

Topluluk mal hususunda eşit oldu; biri diğerinden üstün olmadı.

Bu mana “تساويا / تماثلا” yani **eşit oldular, birbirine denk oldular** şeklinde verilir.

4. Yöneldi, kastetti

إِسْتَوَى إِلَى الشَّيْءِ

Bir şeye yöneldi, onu kastetti.

Kur’ân’daki:

ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ

ifadesinde bazı lügat âlimleri bunu قَصَدَ / عَمَدَ / أَقْبَلَ yani “yöneldi, kastetti, teveccüh etti” diye açıklarlar. Lisanü’l-Arab’da “استوى إلى السماء أي قصد” ifadesi açıkça geçer.

5. Karar kıldı, yerleşti

إِسْتَوَى عَلَى الشَّيْءِ

Bir şeyin üzerine yerleşti, karar kıldı.

Mesela Nuh’un gemisi hakkında:

وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ

“Gemi Cûdî dağı üzerine oturdu/karar kıldı.”

Bu, mahlûkat hakkında kullanıldığında **yerleşmek, sabit olmak, karar kılmak** manasına gelir.

6. Üzerine çıktı, yükseldi

إِسْتَوَى عَلَى الدَّابَّةِ

Bineğin üzerine çıktı.

إِسْتَوَيْتُ فَوْقَ الدَّابَّةِ

Bineğin üstüne çıktım.

Lisanü'l-Arab'da Ahfeş'ten naklen "استوى أي علا" yani "istivâ, yükseldi/üstüne çıktı manasına gelir" denilir. Ancak bu mana mahlûkat için fizikî çıkmak olabilir; Allah hakkında aynı cismanî mana asla düşünülmez.

7. Bindi

إِسْتَوَى عَلَى ظَهْرِ الدَّابَّةِ

Hayvanın sırtına bindi.

Kur'ân'da:

إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ

"Onun üzerine bindiğinizde..."

Burada mana **binmek ve üzerine kurulmaktır**. Bu kullanım binek, gemi, araç gibi mahlûk şeyler hakkında kullanılır.

8. İstîlâ etti, hâkim oldu, galip geldi

إِسْتَوَى عَلَى الْبَلَدِ

Bir beldeye hâkim oldu, onu ele geçirdi.

Lügatlerde bu mana da zikredilir. Meşhur örnek olarak:

قَدْ اسْتَوَى بِشَرْ عَلَى الْعِرَاقِ

"Bişr Irak'a hâkim oldu."

Yani burada istivâ, oturmak değil; **hâkimiyet kurmak, galebe etmek, idareyi ele almak** manasındadır. Lisanü'l-Arab'da "استوى أي استولى وظهر" ifadesi de geçer.

9. Pişti, olgunlaştı

إِسْتَوَى الطَّعَامُ

Yemek pişti.

Bu gündelik Arapçada da kullanılır. Mesela:

هَلِ الطَّعَامُ اسْتَوَى؟

Yemek pişti mi?

Bu mana, yiyecek hakkında **olgunlaşmak, kıvamına gelmek, pişmek** demektir.

Harf-i Cere Göre Mana Değişir

إِسْتَوَىٰ tek başına gelirse çoğu zaman **düzeldi, tamamlandı, kemale erdi** manalarına yaklaşır.

إِسْتَوَىٰ إِلَىٰ gelirse çoğu zaman **yöneldi, kastetti, teveccüh etti** manasına gelir.

إِسْتَوَىٰ عَلَىٰ mahlûkat hakkında gelirse bağlama göre **üzerine çıktı, yerleşti, bindi, hâkim oldu** manalarına gelebilir.

إِسْتَوَىٰ مَعَ / فِي gibi kullanımlarda ise **eşit oldu, denk oldu** manası öne çıkar.

Allah Teâlâ hakkında geçen **إِسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ** ifadesi mahlûkatta olduğu gibi **oturmak, yer kaplamak, yön tutmak, cisim gibi yükselmek** manasında anlaşılmaz. Çünkü Allah Teâlâ cisim değildir, mekândan münezzehtir. Bu yüzden Ehl-i Sünnet âlimleri ya **keyfiyetini Allah’a havale etmiş**, ya da te’vil edenler **hükümrânlık, kudret, kahır, hâkimiyet** gibi Allah’a layık manalarla açıklamışlardır.

İstivâyı Sadece Oturmak Diye Anlamak

“İstivâ sadece oturmak demektir” demek, hem Arapçaya hem de Kur’ân’ın bütünlüğüne aykırıdır. Çünkü **إِسْتَوَىٰ** kelimesi Arapçada yalnızca oturmak manasına gelmez; yönelmek, hâkim olmak, karar kılmak, tamamlanmak, yükselmek, düzene girmek gibi birçok manada kullanılır. Bir kelimenin lügatte birden fazla manası varsa, Allah hakkında kullanılınca **Allah’a layık olan mana seçilir; cisme, mekâna, oturmaya, yer kaplamaya götüren mana terk edilir.**

Muhkem Ayete Dönme Mecburiyeti

Kur’ân’da Allah’ın hiçbir şeye benzemediğini bildiren ayet muhkemdir. “Rahmân Arş’a istivâ etti” ayeti ise keyfiyeti itibarıyla müteşâbihdir. O hâlde müteşâbih olan ifade, muhkem olan **“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur”** ayetine döndürülür. Yoksa muhkem ayet, müteşâbih bir lafzın zahîrî ve cismanî yorumuna feda edilmez.

İki Ehl-i Sünnet Yolu

Bu noktada Ehl-i Sünnet’in iki sağlam yolu vardır: Birincisi **tefvîzdîr**; yani “Allah Arş’a istivâ

etmiştir, fakat bunun keyfiyetini bilmeyiz; oturmak, yerleşmek, temas etmek, yön tutmak gibi mahlûkata ait manaları Allah hakkında düşünmeyiz” denir. İkincisi **te’vildir**; yani “istivâdan maksat Allah’ın Arş üzerinde hükümrانlığının, kudretinin, tasarrufunun ve hâkimiyetinin bildirilmesidir” denir. İki yolun ortak noktası şudur: **Allah cisim değildir, mekâna muhtaç değildir, Arş’a temas etmez, Arş O’nu taşımaz.**

Bila Keyf Demenin Şartı

“Bilâ keyf” demek, “Allah oturuyor ama nasıl oturduğunu bilmiyoruz” demek değildir. Bu, bilâ keyf değil; **keyfiyeti meçhul bir cisim isnadıdır**. Gerçek bilâ keyf şudur: “İstivâ haktır; fakat mahlûkatın istivâsına benzemez. Biz Allah hakkında oturma, yer kaplama, yön, temas, mesafe ve şekil düşünmeyiz.” Yani bilâ keyf, teşbihi örtmek için değil; teşbihe kapıyı kapatmak içindir.

Mecazı Reddetmenin Tehlikesi

Arapçada mecazı tamamen reddeden biri, Kur’ân’daki birçok ifadeyi çıkmaza sokar. Mesela “Allah’ın eli”, “Allah’ın yüzü”, “Allah’a yakınlık”, “Allah’ın gelmesi” gibi ifadeler zahirî ve cismanî anlamda alınırsa, kaçınılmaz olarak teşbih ve tecsim kapısı açılır. Hâlbuki Kur’ân’ın kendisi bizi bu tehlikeden korur: **“O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.”** Bu ayet, bütün yanlış hayalleri kıran ilahî bir mihenk taşıdır.

Şöyle denilebilir: Siz istivâyı sadece “oturmak” diye anlarsanız, Allah’a mekân tayin etmiş olursunuz. Mekân tayin ederseniz, Allah’ı mekâna muhtaç göstermiş olursunuz. Mekâna muhtaç olan ise ilah olamaz. Çünkü mekân mahlûktur; mahlûka muhtaç olan da hâşâ mahlûk olur.

Oysa Allah vardı, Arş yoktu; Allah vardı, mekân yoktu; Allah vardı, cihet yoktu. Arş yaratıldı diye Allah’ta hâl değişmez. Çünkü değişmek mahlûkatın sıfatıdır.

Netice

Bu sebeple istivâ meselesinde doğru yol şudur: Ya **“İstivâ haktır, keyfiyeti bilinmez; Allah mahlûkata benzemez”** deyip susulur. Ya da **“İstivâ, Allah’ın Arş üzerindeki mutlak hâkimiyetini, kudretini ve tasarrufunu bildirir”** denilerek te’vil edilir. Fakat “istivâ sadece oturmaktır” denilirse, bu artık Ehl-i Sünnet’in tenzih çizgisi değil; Allah’ı mahlûkat ölçülerine indiren çok tehlikeli bir anlayış olur.